GRIMOVE PRIČE III

GRIMOVE PRIČE

ILUSTRIRAO

VLADIMIR KIRIN

PRIREDIO

MIRKO JURKIĆ

III

IZDANJE
IZDAVAČKO ŠTAMPARSKO PODUZEĆE »NAŠA DJECA«, ZAGREB
1966

ŠTAMPALO
ČP MARIBORSKI TISK, MARIBOR

PALČIĆ PUTUJE

Imao krojač sina, koji se rodio i ostao malešan, pravi maljutak sitnuljak, nimalo veći od palca, i dali mu ime Palčić. Bio malen ali hrabar, pa rekao ocu: »Oče, odoh ja u svijet.« »U dobri čas, sinko!« dočekao otac te uzeo iglu čarapušu, prismolio voska i tako maču načinio balčak. »Eto ti mača, sinko,« rekao je, »nije dobro bez oružja hodati po svijetu.« Poželio sinak prije odlaska još jednom u kući jesti i pošao do ognjišta, da vidi šta mu majka sprema. »Šta imamo za ručak, majko?« »Pogledaj sam«, veli mu majka. Palčić se uzvere na ognjište i nos nadnese nad lonac. Bijaše daleko ispružio vrat, a uto iz lonca zakolutala para i ponijela Palčića u vis, pa pod strehu, pa povrh krova i više gradske vijećnice te u zrak nebu pod oblake. »Hej, oče, čuvaj mamu i ne daj kvočki na ulicu!« vikao mališan, širio ruke i gledao ispod sebe tornjeve i krovove, malo niže kape i škrljake, a uto ga vjetar zanio a oblak ponio te se negdje daleko spustio i skočio na zemlju. Namjestio sokolić kapu, otjerao muhu, zadjeo za uho tratinčicu i pošao. Išao je od sela do sela i nalazio posla, a bio jednom u pravog majstora, ali mu se jelo nije svidjelo. »Gospođo majstorice«, zacvrkutao je jednom poslije ručka, »ako mi ne date da bolje jedem, ja odoh, ali ću kredom napisati na vaša vrata: krumpira pune vilice, mesa dvije mrvice, zbogom krumpirska kraljice.« Naoštri se majstorica, a njemu se nije dalo ratovati sa ženama, te ode da traži novog posla. Te ovdje dobro došao, ondje ništa ne našao, krenuo mimo put i naišao na razbojnike. »Hoćeš li s nama?« pitali ga, a vidjeli, malen je, zgodan je, taj se može prodjeti kroz svaku ušicu. »A kuda?« »U kraljevu riznicu.« »Zar u kraljevu riznicu? Je li to onaj kralj, koji od mog oca uzima pol groša na svaku kapu, a pet groša na odijelo?« »Jest.« »Onaj, što se voza u kočiji sa šest konja, a ja ne mogu materi donijeti vode, dok on ne prođe?« »Jest, baš onaj.« »Idem s vama.« I to je svršio. Prošla noć, otišli taliri, otišli i razbojnici, riznica ostala pusta, od jada zaplakao kralj, a Palčić stigao u šumu i ne htio svog dijela već uzeo marijaš u zube, opasao svoj mač te »zbogom, braćo razbojnici!«, prebrojio zvijezde i krenuo na cestu. Noć, jutro. Naišao na krčmu. Gledao ga krčmar, svidio mu se, uzeo ga u službu. A sluškinje nepoštene, krale jelo i piće. Mališan htio zaboraviti onu provalu u riznicu, pazio na svoju čast i tuđe prste i čuvao gazdino dobro, a bilo u njega oko sokolovo i javljao gazdi sve. »Nitkov mali!« grdile sluškinje i čekale dobru zgodu. Jednog jutra mališan se našao u vrtu. Lahorić je zibao travke, po kupusu šetkale kapi rose, pod lepuhom drijemala žaba, a Palčić zalazio sve dublje u travu i veselio se svakom šušnju. Ni čuo nije, kako jedna sluškinja dolazi da kravama nakosi trave. A ona zlo mislila i još gore smislila, tiho zamahnula kosom, s travom ga oborila, strpala u vreću i sve istresla u jasle. Tu se on podigne da srkne malo zraka, a budalasta krava ne gledala već ga s prvim zalogajem zgrabila, premetnula ga preko četiri zuba, izbečila oči i progutala, a on se naglavce strovalio i nestalo ga. Duga je to priča. Mjesec zašao, Sunce izašlo, a Sudbina, koja razbija lonce i krpi glave, sjetila se da u gradu krojač očekuje hrabrog sinka, te metnula krčmaru u glavu, da onu kravu zakolje. A to Palčiću i trebalo. Kad su kravu povalili a mesar svršio svoj posao i malom se otvorio put, on ulučí priliku i uteče, te kuda će, opet na cestu. A bio lijep dan. Trebalo se umiti. Ljeto, Sunce grijalo, kraj puta potok tekao. Uredio se Palčić, na glavu natukao kapu i za uho zadjenuo tratinčicu, a onda omirisao vjetar te kuda će — pravo preda se, da prije kiše stigne kući.

MJESEC

Bila u davno doba nekakva zemlja, gdje je noć bila uvijek mračna a nebo se gore više glave steralo kao crno sukno, jer nikad nije izlazio Mjesec niti je svijetlila ijedna zvijezda. Odu jednom četiri čovjeka iz te zemlje na put i stignu u drugu državu, a tu se svake večeri, kad bi zašlo Sunce, vidjela na jednom hrastu sjajna kruglja, koja je nadaleko razlijevala blagu svjetlost. Pri toj svjetlosti, ako si hodao otvorenih očiju, prilično si vidio sve, pa si mogao lijepo razlikovati desnu i lijevu nogu. Zaustave se ona četiri putnika i zapitaju seljaka, koji je prolazio goneći kola, kakvo je to svijetlo. »To je Mjesec,« odgovori im seljak, »naš ga načelnik kupio za tri talira i objesio na hrast. Ali on mora sam svaki dan nadolijevati ulja, da dobro gori i da se lijepo vidi. Za to on uzima od nas po talir svake subote.« Kad je seljak prošao, reče jedan od one četverice: »I nama bi dobro došla ovakova vidjelica. A lako bismo to udesili. Mi imamo u selu još bolji hrast i mogli bismo je na nj objesiti. Pobogu braćo, toga veselja, kad ne moraš hodati po mraku već vidiš kud pljuckaš pa ako hoćeš o ponoći brojiš glavice kupusa u vrtu!« »Jest,« reče drugi, »samo da nam je naći kakva kola, pa ćemo mi njega — kako reče onaj da se to zove? — da, eto taj ćemo Mjesec ravno k nama. Ovi ovdje mogu nabaviti novi, a nije ni skup.« »Ja ću ga skinuti,« reče treći, »trebaju mi ljestve, pa da ne dangubimo, uzet ću iz načelnikova vrta njegove i kakvu dobru kuku, da ga zakvačim.« Četvrti nađe kola, treći se popne, prosvrdla Mjesec i provuče kuku, prvi mu dobaci uže, a on ga prebaci i sveže. »Čuvaj da se ne razbije!« »Skini s njega tu gusjenicu!« povikaše oni odozdol, uto drugi dočeka uže, te drž čuvaj, jedan poteže, drugi vuče a četvrti dočika i tako spuste Mjesec u kola. Oni onda povrh njega bace vreću, potjeraju, sa srećom dovezu Mjesec u svoju zemlju i pripnu ga uz najviši hrast. Obraduje se i staro i mlado, kad se prve noći prosu neviđena blaga svjetlost po vrtovima i njivama i obasja prozore u selu. Tako je sve dobro pošlo. Selo onim ljudima davalo talir svake subote, oni čistili stijenj i kupovali ulje, Mjesec sjao i svak bio zadovoljan.

Prolazila ljeta i ljudi ostarjeli, a kad jedan od onih htjede umrijeti, odredi da njegov dio Mjeseca s njim zajedno polože u grob. Umre čovjek, a načelnik donese ljestve i škarama odreže njegovu četvrtinu te je na užetu spuste u grob. Svijetlo dođe na manje, ali se još lijepo vidjelo. Umre i drugi, pa i on isto tako, a kad umre i treći i četvrti, opet se u selu zacrni noć. Uto udarile kiše i prokljucale zemlju, zagrgoljile oko onih četvrtina te valjaj jednu na drugu i sve se opet sastavilo i Mjesec čitav sinuo pod zemljom jasnom svjetlošću. Mrtvi se probudiše i pogledaše oko sebe, a dobro se vidjelo, jer im oči bijahu navikle na mrak te ne bi ni podnijele svijetla jarkog Sunca. »Na noge, ljudi, svanulo je!« povika netko. »Hajdemo, braćo! — Hoćemo li na jednu ljutu, susjede? Ja plaćam. — Miči se, stara! Hoću da malo poigramo drmež!« Podigoše se jedan za drugim i veselo pođoše za svojim zabavama, onako kao nekad na ovome svijetu: jedni dohvatiše karte, drugi udariše u svirku, ples, a treći potekoše u krčme i tu navališe na vino i žganicu. Nasta razgovor, prepirka i ljuta svađa, zatim vika i metež, pijača i psovka, tučnjava i kuknjava, da se i gore na nebesima čulo. Prene se čuvar nebeskih vrata, koji bijaše zakunjao, i razabra da se dolje nešto zamutilo, te pojaše svoga konja i odjezdi dolje u podzemlje. Tu on prolije sve piće i zapečati krčme, ukori mrtve i naloži im da opet legnu, a onda uzme sobom Mjesec te ga izvjesi gore na nebu.

JURINDA I JURIN

Bila usred velike šume stara gradina, a u njoj živjela starica. Nije bila dobra kao dobre stare bake, već je to bila crna vještica. Znala se pretvarati u sovu, a tko bi se primakao na sto koraka njezinu gradu, taj se nije mogao maknuti, ako ga ona ne bi pustila. Mamila je u začarani krug svoga stana lijepe djevice, koje bi zalutale u šumi, a onda ih pretvarala u ptice i nosila kući. Tako je u svojoj sužanjskoj komori sabrala sedam tisuća ptica, a svaka je samovala u svojoj krletki. Nedaleko od gradine živjeli su najkršniji momak i najljepša djevica, po imenu Jurin i Jurinda. Bili su zaručeni, a kako im je bila najveća radost šetnja daleko od svijeta, oni jednom odu u veliku šumu. Jurin opomene dragu: »U ovoj šumi ima ukleti grad. Ne idimo blizu, da ne budemo nesretni.« A već je bila večer. Sunce je sijevalo kroz granje, na staroj bukvi tužno je gukala grlica. Jurinda je zaplakala i sjela na prisojno mjesto, da joj sjaj večeri ublaži tugu. Nijesu više znali puta. Dok je Sunce poniralo za planinu, Jurin se obazre i protrne: ugledao je kule staroga grada. Uto Jurinda zapjeva turobnim glasom: »Ptičica moja s crvenim prstencem slatko mi pjeva — plači, dušo, plači! Grlica moja pod zelenim vijencem umire i pjeva — plači, dušo... civit civit civit!« Jurin pogleda u Jurindu. Nema je više. Pred njim je ševa, stoji na grančici, gleda ukleti grad, gleda i pjeva tužno, tužno kao smrtno zvono, da sva šuma ječi i do grada se čuje: civit civit civit! A od grada dolazio šum. Zaleputala krila. Sovuljaga žarkih očiju obleti oko njih i triput se javi: hu hu hu! Jurin se skameni. Srce mu umiralo od bola a nije mogao plakati, duša mu vapila a nije mogao govoriti, srnuo bi da brani Jurindu milu ptičicu, a nije mogao ni ruke dignuti. Sunce zašlo, sova klisnula u grm, a iza grma izašla starica. Nos odskočio, usta od uha do uha, oči krupne, buljave, sijevaju zlim sjajem, ispod kape pale joj bijele čupe, dvije ruke deset oštrih srpova, o laktu krletka. Zgrbi se stara, naceri se, hukne kroz raskošene zube, otvori šake, dokuči ševu, ubaci je u krletku i odnese u mrak. Jurin se ne makne. Nema mile ptice, oko njega pukla gluha tišina. Starica se opet pojavi. Ni šušnja nije čuo. Promrmorila je: »Zdravo, Zakiele! Kad mjesečak u košić spusti zračak, odriješi, Zakiele, u prvi mračak!« To ona reče i bio je slobodan. Ne viče Jurin, ne kune, on kleca na koljena i krotko moli staricu, da mu vrati Jurindu. »Ni do smrti!« sikne čarobnica i ode u mrak. Momak skoči, da srne za njom, ali nje bijaše nestalo, a oko njega se zacrnila jazbina noći. Onda on spusti ruke i pođe u svijet.

Dugo je išao, hodio kao u snu, probijao se bespućem, došao u nepoznato selo i unajmio se za pastira. Gonio je ovce na pašu i dogonio do staroga grada, a nije mu se primicao. Dugo je tako služio, u snu bdio i budan sanjao, razgovarao s dragom a drage ne vidio, i najzad jedne noći usnio, da je našao cvijet rumen kao krv i u njemu biser, a to je bio čudotvorni cvijet koji diže čare. U zoru se digne Jurin, da traži. Hodao je od zore do zore, tako devet dana, a kad je prošlo devet dana, zorom rano nađe Jurin cvijet rumen kao krv a u srijedi mu sijevala kap rose krupna kao najkrupniji biser. Onda se uputi Jurin, da traži ukleti grad. Našao ga je i nitko ga nije mogao zaustaviti. Otvarao se put, odapirala se vrata, a on po gradu hodio i slušao, slušao i tražio. Očuo je žagor. Uzalud je vještica klela i nasrtala, dizala svoje kandže i pljuvala na njega žuč i otrov. Pred njim je klonula, a on s cvijetom izbavljenja u ruci dotakao svaku krletku. Stari je grad oživio, kad je Jurin oslobodio uklete djevice i ugledao svoju Jurindu. A kad je opet izlazilo Sunce, slušali su jutarnji pozdrav zvona na putu u svoje selo.

PETRICA I PEPICA

Bili u nekom selu čovjek i žena, oboje mlado a žena poslušna ali male pameti, pa u kući svaki dan bilo kvara. Čovjek zaštedio lijepu svoticu talira i za njih nabavio zlatne dukate, pa se bojao da i tu ne bude štete. »Slušaj, Pepice,« govorio je ženi, »evo u ovom su ćupu naši žutanjci, dobro ih pogledaj. U staji ću pod jasle ukopati ćup, a ti ne diraj u njih! Da im se nisi približila, jer će biti zla!« »Ne ću im se približiti, Petrica, žive mi oči u glavi!« klela se žena. Ode čovjek za poslom, kad uto dođu piljari. Prodavali zemljene lonce, te upitaju mladu ženu, hoće li šta kupiti. »O, dragi ljudi«, veli im ona, »ja bih kupila, ali nemam novaca. A imamo finih žutanjaka, pa ako vam oni valjaju, ja bih kupila, nek se moj čovjek veseli.« »Daj da ih vidimo.« »Ja im se ne smijem približiti, čovjek mi je to zabranio, a vi, ako vam nije teško, kopajte u našoj staji ispod jasala, pa uzmite koliko vam treba, a ja ću probrati lonce.« Lupeži piljari iskopaju i odnesu onaj ćup zlata, a pred kućom one žene ostave sve lonce. Čudila se Pepica: »Zar sve ovo meni ostaviše? Lijepo suđe, sve novo. To su neki dobri ljudi. Baš će se Petrica veseliti.« Uto dođe čovjek. Kad je ugledao lonce i sve čuo, udari se dlanom po čelu. »Pepice, sunce ti tvoje, šta radiš! Pa to su bili zlatni dukati, a to je sve što smo imali.« »Jest, Petrica, ali ja to nisam znala,« reče Pepica, metne prst na čelo i doda: »Čuješ, Petrica! Mi ćemo dobiti naše dukate, ako nađemo piljare.« »Hajde da pokušamo,« reče Petrica.

Čovjek se požurio prvi da ih traži, a ona će za njim. Kad ga je sustigla, upita čovjek: »Jesi li zaključala kuću?« »Nisam, Petrica, to mi nisi rekao.« »Vrati se i dobro pogledaj vrata. I nemoj ih onako ostaviti.« Ona se vrati, ali se sjetila: »Aha, Petrica je gladan, a bit će i žedan, pa ću mu odnijeti torbu lješnjaka i bocu kvasine, nek se okrijepi.« Zatim dobro pogleda vrata, izvali ih iz šaraka, podigne na leđa i ponese. Kad stigne čovjeka, on je iskosa pogleda. »Što me tako gledaš?« čudila se. »Pogledala sam vrata, kako si mi rekao, i nisam ih ostavila, a imam i kvasine i lješnjaka.« »Ah, hvala ti, bože, jesi mi dao pametnu ženu!« jekne Petrica. »Kasno je, da vrata opet nosimo kući. Kad si ih donijela, nosit ćeš ih i dalje.« »Hoću, evo ih nosim.« Kako se već smračilo, oni se popnu na drvo, da tu prenoće. Dotle dovede put i one lupeže pod njihovo stablo, te posjedaju, da dijele plijen. A gore Pepici teško, na leđima vrata, o vratima visi boca kvasine i torba lješnjaka. Uzdisala je, najzad jekne: »Petrica, čovječe, zar ti ne vidiš da mi otpadoše ruke, ubiše me ovi lješnjaci! Moram ih baciti.« »Nemoj, Pepice, za ime božje, dolje su lupeži!« »Moram, slomiše me!« »Ih! Bacaj, ne bilo ih!« Prospu se lješnjaci, a jedan će lupež: »Ptice brabonjaju!« Drugi: »Jest, lijepo se čuje.« Tako oni, a Pepici nimalo lakše. »Teško mi, Petrica. Nisu mi teška vrata, ali me satrla kvasina. Moram je proliti.« »Nemoj, Pepice, može nas izdati.« »Moram, čovječe, jedva dišem!« »Ih! Prolijevaj, ne bilo me!« Pepica iskrene bocu, mućne, a kvasina zaklokoće i štrapne po onoj četvorici. »Nu, nešto škropi,« jedan će. »Jest, ljuta rosa,« drugi će, »bit će magle.« Pepici sine u glavi: »Da to nisu možda vrata, što me ovako pritisnulo?« hukne. »Petrica, moram baciti vrata!« »Ne, Pepice, imena ti! Evo sviće. Upri bolje i drž čvrsto!« »Ah, moram, čovječe, pukoše mi leđa!« »Kad pukoše, a ti bacaj, vrag ih odnio!« Vrata polete, oču se krš, jedan dolje poklopi uši, a kad se vrata strovališe i na njima zazvečaše sve zakovice, nasta groza. »Vrag je skočio za nama!« vrisne jedan. I pobjegnu, a za njima ostane sve njihovo blago, pa i Petričini dukati. Ostane i ono dvoje, oboje na dobitku: povrh blaga čekali su ih kod kuće i novi lonci.

DAROVI MALOG SVIJETA

Putovali krojač i zlatar i očuli jedne večeri nekakvu glazbu. Bijahu to zvuci neobični a tako mili, da nijesu više osjećali nikakva umora. Potrčali su da vide šta je. Mjesec se već bijaše uspeo, kad su zašli u šumu. Tu ugledaju pod starim stablom veselo društvo. Bio je tu starac duge bijele brade, oko njega se na mjesečini rasplivao dug bijeli plašt, a vilinke i patuljci opkolili starca i kolo igraju, a igraju tako dražesno, da ništa nije moglo biti ljepše. Putnici stanu, a starac im prijazno kimne, da dođu bliže. Zlatar se odmah uhvati u kolo, dok se krojač skanjivao, ali najzad i on priđe. Igrali su i pjevali, a nijesu ni opazili da su se najednom našli opkoljeni usred kola. Starac potegne nož, reče: »Da im odmah platimo!« te okrene desno lijevo si-sika si-sika, dobro nož naoštri i prizove putnike. Oni u smrtnoj grozi zacvokoću zubima, ali ih i to brzo prođe, jer je starac zgrabio zlatara i obrijao ga u tili čas od grla do tjemena, da je sve ostalo čisto kao opran dlan. Kad je i krojača tako uredio, potapša ih prijazno po plećima i pokaže prstom gomilu ugljenica na strani, neka zagrabe i napune džepove. Oni to i urade, a zatim zbunjeni odu, da traže noćište. Ništa nisu govorili. Sveudilj su mislili na starca i njegov nož, pipali se po tjemenu, potiho tužili: »Eh eh!« i nasumce dalje gazili.

Stigli su u dolinu. Zvono susjednog samostana otkucavalo je dvanaest. Ništa se više nije čulo. Kao okamenjena mirovala je šuma na bezglasnoj mjesečini. Pomalo dolazeći k sebi našli su zaklon u pustoj staji, načinili log i uvukli se pod gunjeve, ali onako smeteni bijahu zaboravili isprazniti džepove. A ugljenice žuljale i probudile ih prije sunca. Te brzo daj vadi, ali gle čuda: u džepovima zlato! I drugo čudo: legli ćelavi i ćosavi, a ustali i brkati kao jučer, i kosati, a po vrhu kao nikad bogati! Zlatar, u svemu lakom, noćas trpao bolje i sad imao više, ali srce žudno, htio još više. »Ja bih tu dočekao još jednu noć«, govorio je, »neka me još jednom obrije.« »Ja ne ću«, govorio krojač, »ovo meni dosta. Nabavit ću dobar alat, uzet ću moje sunašce (tako je nazivao dragu) i eto meni sreće.« Ali kako je bio dobar čovjek i ne htio suputnika ostaviti sama, on će ga pričekati.

Kad se smračilo, zlatar prošeta i opipa sve naokolo te najzad u jaslama one staje nađe bisage i ode opet na ono mjesto. Zatekao je sijelo kao i prošle noći i starac ga opet onako uredi, a kad mu je pokazao onu gomilu ugljena, on ne bio lijen i zagrabio te prvo u džepove pa u bisage, objeručke kljukao, dok se bisage ne naduše kao dvije mješine pune sira torotana, a onda uprtio i vratio se suputniku. »Teško mi jest,« govorio je, »pukoše leđa, ama neka, nijesu šiške, zlato je. A nije baš lako ni ono brijanje, a dao bih i taban da mi obrije da ima šta, za uhar bi bilo, za malo svrbeža vreću zlata.« Eto tako se on razgovorio i veseo zaspao. Planulo jutro, a čovjek se brže bolje natakao na noge da premetne džepove i bisage, zuzukajući veselu pjesmicu. Kako li se začudio! Kako li ga ucviliše rođene oči, kad ugleda pred sobom ugljenice i ni za vršak igle zlata! »Neka,« mucao je, tješio se, »ipak imam ono što sam prve noći stekao.« Tješio se i ne utješio: i ono zlato, a bilo ga za čuvarna čovjeka dosta, pretvorilo se u crni ugljen. U ljutoj muci čovjek se uhvati za glavu, da od jada čupa kose, ali nije imao šta: sve mu ostalo golo kao oguljeno jaje, pa ni od brkova, obrva i brade ništa nije ostalo. Zaplače čovjek, a dobri krojač skoči iza sna, da mu pomogne. »Nemoj se žalostiti,« govorio je, »hodi ti sa mnom. Ja imam dosta, pa ćemo živjeti od moga blaga.« Tako i bude, a zlatar se nije ni do smrti dosjetio, zašto se je stari vilovnjak s njim onako ružno našalio.

CVILIDRETA

Bila u mlinara lijepa kći jedinica. Došao jednom taj čovjek pred kralja, pa da pokaže kako on nije malo pa ništa, pohvali se kralju: »Imam ja kćer, ta vam umije od slame presti čisto zlato.« »Ta se vještina meni sviđa«, reče kralj, »dovedi je k meni.« Tu nije bilo hoću ne ću i mlinar dohvatio kćer za ruku pa s njom u dvor, a kralj je odvede u sobu punu slame. »Eto ti slame, eto kolovrata, sjedi i predi! Ako do jutra sve ne ispredeš u suho zlato, nema te više.« To rekao i zaključao vrata, a ona ostala sama. »Šta ću, jadna ja?« kukala djevojka i suze lila, kad škljocnu brava i u sobu upade čovuljak. Malešan je, ružan je, hitar i žustar. Natukao kapu na tjeme, na kapi dršće crveno pero, ispod kape vire kike, nad grlom strši kozja bradica, oči mu igraju kao lučice na vjetru. »Dobra ti večer, curice mlinarice! Ih, duša ti vesela, zašto plačeš? Da ti nije uletio trun u oko?« »Nije, nije!« »A šta ti je?« »Ah!« jekne ona. »Evo moram od slame presti zlato, a ja to ne umijem.« »Šta ćeš mi dati, ako ja to uradim?« »Evo ovu ogrlicu.« Čovuljak uzme ogrlicu, baci je u torbu, sjedne na stočić, dohvati naramak slame i usuče ga na preslicu. Zvrr zvrr — letjela slama, žmirkala svjećica, zvrčalo kolo, a cijev hvatala zlatni konac. Za njom druga, treća i tako redom, a kad je svanulo, soba bila puna cijevi, a cijevi pune zlata. Drijemala djevojka, jecala i budila se, gledala i drijemala, a kad nesta slame, nesta i čovuljka. Kljoc kljoc, zinu vrata, dođe kralj. »Ah ah!« oči mu sinu, »ni slame ni pljeve, sve čisto zlato.« Gledao ono zlato, malo mu, hoće još. Naredi kralj, da djevojka popije lončić juhe i pojede tri uštipka, a kad se naspavala, odvede je u veću sobu punu slame. Došao čovuljak, te ona s ruke prsten i mališanu u torbu, a on sve svršio kao i prve noći. Kralj lakom, ni sad mu dosta. Večer treća, soba još veća, slame do stropa. »Eto ako mi još i to ispredeš, moja si žena,« rekao je. Mrak, noć. Tap tap, eto čovuljka. »Ih, opet slama! Hajde ne plači, nije pao miš u mlijeko! Ja ću to. Šta ćeš mi dati?« Šta će, kad ništa više nema! »Da se pogodimo?« reče mali. »Kad budeš kraljica, prvo svoje dijete meni ćeš dati.« Srce zavapi: Ne! Strah reče: »Hoću!« Tako se dobro svrši i kralj se vjenča s lijepom mlinaricom.

Prođe godina i kraljica povije sina. Dan, dva, skok skok, eto čovuljka. Držala je sinka na krilu. »Aha, tu je dijete! Ćap ćap, mali! Aj aj, lijepo djetešce, ovamo ga!« Plakala jadna majka, a patuljak se najzad smiluje i reče, da će dolaziti tri jutra, pa ako ona pogodi njegovo ime, neka zadrži sinka. Svu noć se kraljica prevrtala i nije mogla zaspati. Prebirala je po glavi svakojaka imena i tako dočekala čovuljka, a onda počela od Adama redom, ali onaj samo trese kikom i bradom i presijeca: »To nije moje ime! Goni dalje!« Ništa. Ona pošalje u svijet glasnike, da pitaju i bilježe, a oni donosili imena sve do zore. Mališan došao, a ona nastavila, ali opet uzalud. Treće noći čekala i malo dočekala. Pred zoru bane zadnji glasnik i reče: »Nema novih imena. Ali sam prekosinoć čuo jedno. Vraćao se ja, kad usred šume kućica, a pred njom kraj vatre igra čovječić i pjeva — 'Danas kuham zeljanicu, sutra pečem pečenicu, a preksutra treći dan jašem vuka pijem vinca, u kraljičin idem stan, da mi dade svog jedinca. Morat će ga meni dati, pa neka sam čudo svijeta, kozje brade krivih peta, jer ne može nitko znati, da se zovem Cvilidreta. — Eto to sam čuo i zapisao.« Nasmije se kraljica, kad uto bane čovuljak: »No, kako mi je ime?« Ona ga upita: »Zoveš li se možda Kokalo?« »To nije moje ime. Goni dalje!« Ili Mali Čovo? Ili Hunjavica? Ili Dobrojutro? Ne? A možda se ti zoveš Cvilidreta?« »To ti je kazao sam crni vrag!« krikne čovuljak i nestane ga, a kraljica zaplače od sreće.

KRALJ VODOMAR

Bila u jednog kralja kći preko svake mjere lijepa, ali do zla boga ohola. Dolazili mnogi prosci, da joj ponude prsten, a ona bi svakog ponosito okom omjerila od glave do tala, svakom nešto prigovorila i svakom se narugala. Dodije to kralju. Volio je kćerku, ali ga smutilo njezino pogrđivanje čestitih mladića, pa da je dozove pameti i skine sebi s vrata, zovne on jednog dana u dvor najbolje momke koji su uzdisali za njom, da ih ona vidi i da sebi odabere zaručnika.

Dođu pozvanici, svi prelijepo odjeveni, na njima baršun i svila, krune i dragulji, a bilo tu kraljeva, vojvoda i župana, sve probranih ženjenika. Kraljevna ih dočeka sjedeći u vilinskom ruhu na svom počivalu, okićena pod grlom najljepšim biserima, a kad se oni poredaše, ona ustane da ih jednog za drugim upozna i da svakog vidi pred sobom. »Ha, nešto će biti!« mislio je stari kralj, koji je sjedio sučelice kćeri s krunom na glavi i gledao prijazno u prosca najmilijega, dobroga kralja susjedne zemlje. Kraljevna nije porumenila, kao što to udavače pred proscima rade, nije ni ruku metnula na prsa niti je glavu spustila na naslon svoga počivala od kakve male nesvjestice, pa ni čekala nije, da joj se redom poklone i da izgovore kakvu besjedicu, koju su prije smislili, već je odmah iskoračila naprijed, podigla glavu i prstom zvala preda se. Dolazili su, klanjali se i mucali uljudne rečenice, očarani njezinom ljepotom, i opet se vraćali na svoja mjesta. A ona ni sad nije šutjela, već je svakom nešto prišila. Jedan je bio premlad, »nedopečen lončić«, drugi nije bio dosta ravan, »drvo mlado i zeleno kraj ognjišta osušeno«, treći blijed, »bijela smrt«, četvrti debeo, »vreća krumpira mješina sira«, peti prenakićen, »dvonoga pisanica«, šesti preozbiljan, »trinaest kišnih dana«, sedmi predugačak, »prestupna godina«, a osmi, veseo što su drugi odbijeni a srce mu puno nade, zaljubljeno se smiješio, ali mu se smiješak okamenio (kao što ga vidimo na slici), kad je kraljevna pružila prst i rekla ocu: »Gle, tatice, ovo je licitarski kolač u kaputiću žabe gatalinke . . . A ovo«, okrenula se zatim devetom, onome dobrom kralju, koji je stajao na podnožju kraljeva stolca, »aj aj, u ovoga je brada kao kljun u vodomara!« Od tog dana ovoga su svi poznati među sobom nazivali Vodomarom. A kad je stari kralj vidio koliko mu je kći obijesna i kako je sve dične prosce, koji su mu došli u goste, ismijala i za srce ujela, plane kao oganj i zakune se da će je dati prvom prosjaku, koji dođe pred njegova vrata.

Kad prođe nekoliko dana, bane pred kraljev dvor svirač prosjak i zapjeva tanko glasovito, da isprosi milostinju. »Dovedite ga!« zapovjedi kralj. I doveli su ga. Stao momak pred kralja, premeće se s noge na nogu, na odjeći mu sedamnaest zakrpa. Bio je to pravi tucak prosjak. »Ne boj se, hajde pjevaj, neka te čuje kraljevna!« veli mu kralj. Prosjak zapjeva i zamoli za malen darak. Kralj mu reče: »Lijepo si nam pjevao, zaslužio si i lijep dar. Evo ti moja kći, dajem ti je, neka ti bude žena.« Ona se zgrozi, ali kralj presiječe: »Ni usta da mi nijesi otvorila! Zakleo sam se i svoju ću zakletvu držati.« I odmah poruči po župnika, a kad župnik dođe i vjenča svirača s kraljevnom, reče otac kćeri: »Sada si žena svirača pokućara, pa ne bi bilo dolično ni meni milo da ostaneš u mom dvoru. Red je da ideš s njim, on je tvoj zakoniti muž.« Na tom je i ostalo. Svirač je povede za ruku i ona, videći da nema druge, pođe u stopu za njim.

Hodili su siromaški, tucali pješice, a kad su upali u veliku šumu i našli se na lijepoj novoj cesti, ona stane i upita: »Čija je ova krasna šuma?« »Gospodara kralja Vodomara. Da ga nijesi uvrijedila, i tvoja bi bila.« »Jadna ti sam, što ga nijesam

odmah uzela!« uzdahnula je. Ugledaše livadu, pukla u nedogled, na njoj otava, zeleni se kao zelena svila. Opet će ona: »Čija je ova krasna livada?« »Gospodara kralja Vodomara. Da ga nijesi uvrijedila, i tvoja bi bila.« »Jadna ti sam, što ga nijesam odmah uzela!« opet ona. Išli su dalje, sve s tabana na taban, išli dugo i ugledali grad. Velik, lijep, da ga se nikad ne bi mogla nagledati. Ona stane, pokupi znoj i opet će: »A ovaj grad, ovo je nešto lijepo, čiji li je?« »Sve svojina gospodara kralja Vodomara. Da ga nijesi uvrijedila, i tvoja bi bila!« reče svirač, a ona uzdahne još jednom: »Jadna ti sam, što ga nijesam odmah uzela!« Svirač stane, poravna jednu zakrpu i reče: »Nimalo mi nije drago, što toliko spominješ drugoga, kao da ti je žao što nijesi pošla za njega. Zar ja nijesam dosta dobar za tebe?« Ona mu nije odgovorila. Došli su do male kućice. »Tu smo«, reče on. Kraljevna zaviri, ustukne. »Šta je ovo? Suša neka, iz nje zima bije, ni kućica ni gajbica. Čija li je?« »Kakva suša, kakva zima i kućica i gajbica, imaš li ti oči, ženo?« zgrane se svirač. »To je dobra kuća, moja i tvoja kuća, tu ćemo mi stanovati.« Unišla je, a morala se sagnuti, da ne udari glavom o nadvratak. »A sluge?« upitala je. »Kakve sluge, da si ti meni živa i zdrava! Nemam ja sluga, hej, ženska glavo! Što nam treba, sve ćeš raditi sama, imaš dvije ruke i ne treba ti više. Hajde, kasno je, naloži brzo vatru i pristavi lonac s vodom, da mi štogod skuhaš. Zar ne vidiš, da sam gladan i umoran!« Ona nikad nije ni vidjela kako se loži vatra, i kućarac se morao okrenuti sam da nešto spremi. Kad su to pojeli, legnu u postelju, ali u cik zore istjera svirač ženu iz postelje, da pomete i uredi stan.

Tako nekoliko dana, malo ručavali manje večerali, koliko smjeli toliko jeli, jeli i pojeli sve što su imali. Legli su bez večere. Svanulo jutro. Ostrugali su lonce i pojeli mrvice, a onda će on: »Ženo, ne možemo mi više ovako pirovati. Valja nam štogod i zaraditi. Izmislio sam za te lak posao. Ja ću sjeći pruće, a ti plesti košare.« Blizu bio potok, na potoku vrbe. Usjekao čovjek naramak pruća, donio kući, a žena plela. Ruke meke a pruće tvrdo, žuljalo i grizlo, dok joj nije izranilo i prste i dlane. »Vidim ja, ženo, tu nama nema kruha«, reče joj čovjek, »a ti se prihvati prediva. Evo ti kudjelja vune, evo ti prela i vreteno, imaš jezik i deset prstiju, pa liži i predi, to je pravi ženski posao. Ali pazi da mi dobro upredaš, vuna je skupa i ne ću da mi ode u kvar.« Ona uzme kudjelju u jednu, vreteno u drugu, sjedne i zaprede. Kudjelja se pauči, prsti igraju, vreteno zvrči, zvrči i pjeva, a njoj je da plače. Žena se pošteno muči, a ljuto predivo sjecka prste, suze vrcaju, oči jaduju. »Eto vidiš«, reče čovjek, kad spazi kako je ubi ono malo prediva, »nijesi ti, tugo moja, za ikakva posla. Nijesam se usrećio s tobom. A da prodaješ lonce? To bi mogla. S robom ćeš na sajmište. To je u gradu. Sjediš i prodaješ, samo kuckaš u lonac, nek se čuje da je zdrava roba, a to nije teško. Kad se jedan prst umori, imaš ih još devet. Ako to ne možeš, odosmo u prosjake.« »Ah bože!« mislila ona u sebi, »ako dođu u grad ljudi iz države mog oca pa me vide na sajmištu kako kuckam u lonce, jadna ti sam, puste sramote!« Ali nije bilo druge. Prvi put je išlo. Bila je veoma lijepa i ljudi kupovali, a plaćali koliko je zaiskala. Mnogi plaćali, a ni lonca ne odnijeli. Tako nekoliko puta. Prodavali, zarađivali, trošili. Onda čovjek nabavi mnogo novog suđa, a ona probere na sajmištu zgodno mjesto na uglu, na dobru vidiku, i tu će krčmiti. Ali upravo kad je sve oko sebe poredala i počela izvikivati dobre lonce za male novce, dopadne na bedeviji pjan husar te ni desno ni lijevo već u propanj i pravo na njezine lonce. Gromot, vrisak. »Jao, odoše mi lonci!« zavapi mlada žena. Smijeh, graja. Husar ništa. Podigne bič, obode, bedevija zatutnji i odjuri. »Jadna

ja, šta će reći moj čovjek!« zakukala žena. A čovjek slušao kod kuće, šta mu žena kroz plač priča, i nije mu bilo pravo. »Ja ne znam, tko je to igdje vidio, zasjesti sa zemljenim loncima na uglu sajmišta, kao da u veži posadiš kvočku s jajima! Sad se ostavi plača, to ti ne vrijedi ni jednog lončića. Tražit ćemo štogod lakše. Pitao sam u kraljevu dvoru. Treba im jedna sluškinja. Obećali su mi. Plaćaju jelom. Ne ćeš biti gladna, a meni kako bude.«

Tako je lijepa sviračeva žena postala sluškinja u kraljevoj kuhinji, a radila je najteže kuhinjske poslove. Za to su joj davali ostatke kraljevskih večera. Ona je sve trpala u dva lončića, a lončiće sakrivala u prostranim džepovima svoje pregače i kasno u noći nosila kući, da podijeli s čovjekom.

Jednog dana spremi se dvor za kraljevu svadbu. Prve večeri lijepa sluškinja izmoli, te je kuhar pusti, da i ona iz prikrajka pogleda kraljevo veselje. Stala je kraj vrata, a kad su pristigli gosti u skupocjenu ruhu i kad se dvorana rasplivala u raskošnoj svjetlosti, ona turobno pomisli na svoj udes i prokune oholost, koja ju je dotle ponizila i tolikim uboštvom kaznila. A nije samo uzdisala. Mislila je i na svog jadnog čovjeka i njegovu večeru, a sluge to znale pa su pronoseći odabrana jela kradom i njoj davale po štogod, a ona sve trpala u svoje lončiće. »Milostinja je«, uzdahnula je, »a to će biti naša svadbena večera.« Pipala je svoje lončiće i upravo zakoračila da ode, kad eto iznenada novog dolaznika. Sav je u svili i baršunu, o vratu mu zlatan lanac, na njemu sijevaju zvjezdice od alem-kamenja. Stao je, a ona se prestrašila, kad je on čvrsto uze za ruku, da je povede u dvoranu. Trgnula se, ali uzalud, a onda ga bolje pogledala i prepoznala. Sve se zanjihalo i zakolutalo oko nje: bio je to glavom kralj Vodomar. Htjela je svisnuti od stida i sramote, a nije se mogla oteti. Morala je s njim u dvoranu. Ali upravo kad je došla na oči kraljevoj sviti i mnogim gostima, pretrgne se vrpca, koja je držala džepove njezine pregače, a iz džepova uteku lonci, iz jednog poleti na pod juha a iz drugoga kriške pečenja i čitav stog odabranih kolača. Nastane grohotan smijeh, zatim odjednom tišina. Došlo joj da propadne tisuću lakata duboko u crnu zemlju! Skupila je svu snagu, otrgla se i srnula u kuhinju, ali je na stubama dostigne kralj, uhvati je za obje ruke, stane pred nju i prijazno je oslovi: »Ne boj se, kraljevna, i nemoj se jaditi. Tvoj muž, onaj svirač kućarac, koji je s tobom živio u ubogoj kućici, to sam ja. Samo radi tebe metnuo sam na se ubošku odjeću i dao ti uboški dom, gonio te nevještu na rad, gledao kako se mučiš da valjano svršiš svoj posao i kako jaduješ što ga ne umiješ; stvorio se radi tebe husarom, da ti na sajmištu porazbijam lonce — a sve zato da pošteno okaješ svoju oholost, kojom si i druge i mene pred svijetom ponizila.« Ona gorko zaplače: »Počinila sam veliki grijeh i nijesam dostojna da budem tvoja . . .« On joj presiječe riječ: »Umiri se. Tvoja se kušnja svršila. Sada znaš, zašto sam pozvao goste. Ovo su naši svatovi.«

I dok su lijepu sudoperku dvoranke pratile na gornji sprat u kraljevske odaje i tu je oblačile u svadbeno ruho, negdje je u dvoru brujila glazba, pričala o velikoj šumi i novoj cesti, o zelenoj livadi i siromašnoj kolibici, o pruću i preslici, sajmištu i kraljevoj kuhinji, a kralj Vodomar u svojoj odaji osluškivao i čekao. Možda to i nije bila nikakva glazba iz dvora, već iz duše ohole kraljevne, koja je u uboškoj potleušici zaboravila svoju oholost, a u novim odajama propalu juhu i prosute kolače.

VRAG SA TRI ZLATNE DLAKE

Povila siromašna žena sina, a kako je u sretnoj košuljici došao na ovaj svijet, bilo mu je suđeno, da se u četrnaestoj godini oženi kraljevom kćerju. Malo zatim dođe kralj, a nitko nije znao da je kralj, i kad se propitao ima li štogod novo u selu, kažu mu kako se usrećila ona siromašna žena. Kralj bio zla srca i dobro ga ujelo, kad je čuo šta prorekoše djetetu. U njega se upravo rodilo žensko dijete, i bojeći se da mu ono ubogo djetešce ne ujagmi kćer, kad mu dođe suđeni čas, on se svrati k roditeljima malog sretnika, da to nekako pretrgne. Zametne on s njima razgovor i najzad zapodjene: »Vi ste siromašni, a djetetu mnogo treba. Dajte ga meni. Ja ću se za njega brinuti i lijepo će mu biti«. »Nikako!« rekoše. Bilo im žao djeteta. Onda im on ponudi velike novce, a oni se pometoše i na koncu smisliše: »To je dijete sreće i eto mu dobre sudbine, a mi rođenome ne možemo kvariti, neka mu bude njegovo«, te se slegnu i neznancu dadu dijete. »Eto vam ga, pa na vašu dušu«, rekoše, a kralj ušuška dijete u poveliku kutiju i odjaše. Nije daleko odmakao, kad naiđe na vodu. Pritjera konja, podigne ruku, zamahne. Osluhne, pogleda. Pljusnulo, a voda duboka, vrtloži se. »Skinuo sam veliku brigu«, rekao je sam sebi. Ali kutija nije potonula, nije se ni raspala, već je plovila do nadomak kraljevu gradu, a tu bio mlin i plutak zapne za mlinsku ustavu. Bio tu i mlinarov momak. Vidio, na vodi se nešto njiše. »Bit će nešto skupo«, pomislio i dokučio kukom kutiju, ali kad je razuzlao i podigao pokrovac, vidi, u kutiji lijepo muško dijete, a bilo je živo i veselo. Te s njim brzo u mlin. A mlinar i mlinarica već dugo čeznuli za djetetom. »Dragi nam ga je bog poklonio!« rekli su, kad su ugledali onog crvića u kutiji, pa ga uzeli i njegovali kao rođenika, a mali nahod rastao na bijelu kruhu i od njega izašlo kršno momče.

Dogodi se kasnije, te se tu nađe na putu onaj isti kralj, a udarila oluja i on se sklonio u mlinu. Videći u mlinu samo troje upitat će domaćina, je li onaj visoki dječak njihov sin. »Nije«, odgovori mlinar, »ali je kao i naš, jer smo ga uzeli pod svoje.« I kaže mu, kako su ga našli. Kralj se dosjetio, da je to ono dijete sreće, i teško mu bi. Mislio je i šutio, smislio i govorio. »Da mu nešto pomognete?« »Hoćemo sve, kako gospodin kralj zapovijeda«. Tako mlinar i njegova žena, a kralj: »Bi li vaš posinak odnio pismo gospođi kraljici, a za nagradu ću mu dati dva zlatnika?« Hoće, odmah će ga spremiti. Dječaka obuku lijepo, a kralj napiše pismo i u pismu poruči kraljici, neka dječaka što joj donosi pismo ubiju i ukopaju, i to odmah a da njega ne čekaju. Dječak uzme pismo i pođe. Nije sporio. Dalek hod, pao mrak i dječak zabasao u veliku šumu. Htio je već pasti od nesnage, kad spazi neko svjetlašce i ono ga dovede do nekakve kućice. Pokuca. Ništa. Otvori. Vatrica, kraj vatrice baba, sjedi i drijema. Prepala se, ali je odmah vidjela, nema tu sile. »Otkud ideš, govori brzo!« »Iz mlina«. »A kuda?« On joj sve kaže: da nosi pismo gospođi kraljici, a zašao s puta, spao s nogu, izjedoše ga žulji, pa bi tu prenoćio. »Jadno dijete!« govorila žena, »nagazio si na razbojničku kuću. Bježi, sinko,da te ne ubiju!« »Ne idem ove noći nikud. Kapci mi padoše, tako sam umoran«. I pruži se na klupi i zaspi. Malo kasnije dođu razbojnici na noćište. Vika, tutanj: kakvo se to tuđe čeljade proteže u njihovoj kući? »Ah, neka ga«, govorila stara, »zabasao pa mi se smilio i ja ga pustila da tu legne. Poslali su ga da neko pismo odnese gospođi kraljici.« Razbojnici raspečate i pročitaju pismo, a kad su sve razumjeli pa kad su pogledali lijepog dječaka, smili se i njima ono dijete, a njihov harambaša raskine pismo i napiše drugo, a u njemu je stajalo, da kralj glavom zapovijeda a rukom piše, neka onoga dječaka vjenčaju s kraljevnom i nimalo da se ne čeka, već svi bili živi i zdravi neka odmah sve bude kako

je napisano. Te noći ostave dječaka na klupi, a kad se rano probudio, dadu mu u ruke pismo i pokažu mu put. Kraljica pročita pismo i da ne bude grmljavine kad se vrati kralj, ona posluša te kraljevnu vjenčaju s djetetom sreće. A kako je mladić bio lijep i mile ćudi, bila je i kraljevna zadovoljna.

Vrati se kralj. Kad ugleda mladence, zgrane se. »Šta ste vi to bez mene uradili?« Kraljica mu pokaže pismo. On zaviri, uskipi: »Nije to moje!« Pa će mladića preda se: šta je uradio od pisma koje mu je on dao i tko mu je načinio ovo drugo pismo? »Ja ne znam, da to nije vaše pismo. Ako nije, onda su mi ga potkrili, kad sam spavao u šumi.« Vidi kralj, mladić prav., sve čisto, ali ga nije mogao živa gledati. Naoštrio se. »Nije lako biti kraljev zet. Tko to hoće, mora mi donijeti tri zlatne dlake s glave crnog vraga. Donesi ih i eto ti moja kći!« »Ja ću vam ih donijeti, jer se ne bojim vraga«, reče mladić i ode u svijet, da traži vraga i njegove tri dlake.

Zorom se mladić obuvao večerom lijegao, vodom brodio, a putom hodio i put ga dovede do nekakva grada. »Kuda, kuda?« upita ga na kapiji stražar i ne da mu dalje. U koji se posao razumije? Šta zna? »Malo i mnogo«, odgovori mu dijete sreće. »Kad mnogo znaš«, prihvati stražar, »a ti nam reci, otkud ova nevolja u našem gradu: na trgu nam zdenac, iz njega do onomadne izviralo dobro vino, i car bi ga pio, a sad u njemu ni smrdljive vode nema?« »To ću vam reći, kad se vratim«, reče mladić i prođe. Za koji dan opet neki grad, pa ni tu ne da stražar proći, već i on otrže pitati pa će opet o nesreći. »Imamo«, veli, »u gradu drvo, a rađalo zlatnim jabukama. Sad najednom gine, na njemu ni zelena lista. Otkuda mu to?« On i ovome odgovori: »Sve ćete čuti, kad se vratim«. Sad se on požuri, da mu se ne ohlade tabani, i naposlije eto vode, a voda velika, na njoj mosta nema. Bila tu splav, na njoj peljar, vozi i tamo i amo. Ukrca se mladić,a peljar vozi i govori. Tuži se čovjek, kako mora sam sve što naiđe tiskati preko vode i odovud i odonud, i nikoga da ga zamijeni. »Reci mi, ako znaš, zašto baš ja i nitko drugi?« »To ćete čuti, kad se vratim«, odgovori mu on. Kad se prevezao, još malo hoda i blizu bio ulaz u Pakao.

Sve naokolo gluho. Ni svrake pred kapijom, ni straže na kuli. Pokuca, uniđe. Vruće. Stoji mladić i vrat isteže, da bolje vidi: sve veliko, a sve crno i čađavo. Vraga nema, a kuću čuva njegova šukunbaba. »Što ćeš ti ovdje?« govorila je, ali nimalo ljutito. »Moram dobiti tri zlatne dlake s glave crnoga vraga«, odčepi on, »jer drugačije ode mi žena, moram je ostaviti«. »Baš tri, i to one zlatne? To je mnogo«, zaklima stara, »a ni ono ti drugo ne valja. Kad vrag dođe, ne će biti dobro. Ne voli on da tko zaviruje u njegove lonce. Ali meni te žao, ni ja ne volim kad ljudi kukaju, jer uvijek kunu vražju babu. Ja ću ti pomoći«. »Ali to nije sve. Imam još tri stvari. Dao sam riječ, a u mene je samo jedan jezik.« Reče mladić i kaže babi sve što su ga usput pitali. »To su teške stvari, a ja ću ga pitati. Dođi bliže!« Ona ga pretvori u mrava i nastavi: »Sad gamiži u nabor moje haljine i tu miruj. Sve ćeš čuti«. Spusti se večer i vrag dođe kući. Tek što ukorači, stumrači se i ovonja da zrak nije čist. »Nos me svrbi! Pći-ha!« kihne i zatrese glavom. »Mirišim ljudsko meso«. To reče i onjuška sve kutove. Ništa. Baba se uvrijedi. »Istom je sve pometeno, a ti mi tu pušeš i kišeš, sve mi uprska po kući i nikad čisto. Uvijek ti je ljudsko meso u nosu. Znoje ti se kopita, a ti se poprostačio, nijesi ih oprao ima stopedesetišest godina, pa te svrbi nos. Hajde sjedi, da u miru večeraš!« Kad je dovečerao, vrag onako sit i umoran metne glavu babi u krilo, neka ga malo pobišće. Malo je tako drijemao, a onda mu padnu vjeđe na oči te otpuhne i gromovito zahrče. Stara časak osluhne, probišće mu čupe i nađe jednu zlatnu dlaku, stisne vilice, istrgne dlaku i spusti je kraj sebe na pod. »Au!« krikne vrag. »Šta radiš?« »Mučno sam sanjala pa te u strahu uhvatila za

kose.« »A šta si sanjala?« »Negdje na trgu nekad izviralo vino, poslije se uvukla suša i ni mutna voda zdenac da okvasi, a ja se u snu znojim i gonetam, šta ga to poloka.« »Hej kad bi ljudi znali, a ne znaju! Pod kamenom u zdencu zasjela žaba, a kad bi je ubili, eto vina.« Baba opet spusti ruke da ga bišće, a kad je ponovno zahrkao da mu je jezik zaigrao kao titrica na vjetru, ona opet probere, nađe i trgne zlatnu dlaku. »Hu! Šta radiš od mene?« drekne vrag. »Nemoj mi se ljutiti«, mirila ga ona, »prevario me čudnovat san«. »Zar si opet nešto sanjala?« »Jesam, opet nešto neveselo. Ima tamo nekakva kraljevina, u kraljevini grad, u gradu trg, a na trgu drvo rađalo zlatnim jabukama, a sad ni zelenog lista nema.« »Ah!« zijevne vrag i protare oči. »Sad vidim«. »Šta vidiš?« »Miš onome drvetu grize žile. Kad bi tko ubio miša, odmah bi rađalo zlatnim jabukama. A ti se ostavi tvojih klapnja i daj mi mira, jer ako mi još jednoć razbiješ san, zlo će biti, pa neka si mi šukunbaba«. Stara ga opet upitomi, dok nije dobro zasmolio i zapuhao tako snažno, da su se zidovi Pakla micali tamo amo. Ona dohvati treću zlatnu dlaku, škrine zubima i trgne. »Auau!« poskoči vrag i okomi se na nju, a ona spusti glavu i tužno reče: »Šta mogu, sinko, kad zlo sanjam, a ovaj me san baš upropasti.« »Šta opet?« »Nekakva voda, široka je, duboka je, a na vodi peljar, muči se i kuka nad brodom kako vazda on sam premeće narod preko one širine i odovud i odonud, a nitko da mu pomogne«. »Hej, ludi čovječe! Prvome, što ti dođe u skelu, turi u ruke vesla! On ostaje, a ti bjež!« Bijaše baba svršila svoje, a kako se umorila, ona pusti vraga neka spava, i spavao je do svanuća. Kad vrag ode, stara istrese mrava i djetetu sreće vrati ljudsko obličje. »Eto imaš tri zlatne dlake, a ono si čuo. Sad hajde.« On se nakloni, zahvali, izađe iz Pakla i bio je dobre volje.

Znao je put i naišao na onu vodu. »Ima li kakve pomoći?« upita peljar. »Ima. Prvo da me prebacite na onu stranu, a onda ću vam kazati.« Reče mladić, a kad je prešao, dade mu savjet što ga je čuo u Paklu: »Kad opet jedan dođe, vi njemu tutnite u ruke vesla i vi ste slobodni.« Ide mladić, hajd hajd, i eto grada što ga ucvili miš. Tu se on malo zaustavi, reče ljudima šta je čuo, a oni sve onako uradiše. Zorom rano pod onim stablom nađoše miša, ubiše ga i da vidiš: stablo do podne ozeleni, do večeri procvate, do ponoći ponese zlatne jabuke. Imali ljudi obraza i poklonili djetetu sreće dva jaka magarca i na njima tovare zlata. Ni u drugom gradu nijesu škrtarili. Kad sve uradiše kako im je svjetovao mladić i kad opet iz onoga zdenca prokulja vino, dadoše mu i ovi dva dobra magarca i dva tovara zlata.

Najzad stigne dijete sreće u kraljev dvor. Proplače od miline mlada žena, kad ga ugleda, i nasmije se od radosti, kad čuje kako je dobro sve svršio i kralju donio šta je tražio. Smrkne se kralj videći one tri zlatne dlake, ali mu oči sinu, kad ugleda one magarce i na njima četiri tovara zlata. »Neka ti bude moja kći«, rekao je, »a sad mi reci, dragi zete, otkuda tebi onoliko zlato?« Zet mu kaže, kako je došao do one rijeke i peljar ga premetnuo na onu stranu. »Skupio sam ovo zlato na onoj strani rijeke, ima ga, ondje i nema ničega već samo zlato.« »A bih li i ja mogao štogod skupiti, da tamo ne leži kao ničije?« »Mogli biste. Neka vas preveze onaj peljar.« Lakomi kralj krene još iste večeri na put, a kad je na onoj vodi ugledao splav, domahne rukom peljaru. Peljar ga ukrca, a kad su stigli do druge obale, on mu tisne u ruke vesla i ode svojoj kući. Kralj tu ostane i morao je prevoziti sve živo što je na tu vodu nailazilo, i nitko mu do danas vesla nije uzeo iz ruku.

BIJELA I RUMENA

Grad bio daleko, nebo blizu. Pod nebom šuma, kraj šume potok, uz potok livada, na livadi koliba, a pred kolibom vrt i u njemu dva ružina drvešceta: na jednom su cvale bijele, a na drugom rumene ružice. Tu je živjela siromašna udovica i s njom dvije djevojčice: jedna je bila nalik na bijelu, druga na rumenu ružicu, pa ih nazvali Bijela i Rumena. Bile su vrijedne i milоćutne, kakva mogu biti samo dobra djeca na ovom svijetu. Radovale se jedna drugoj, uvijek se držale za ruke od kuće idući i kući dolazeći, i jedna govorila: »Nikad ne ćemo jedna drugu ostaviti!« druga: »Ni do smrti!«, a majka dodavala: »Što imadne jedna, neka s drugom dijeli.« Rumena tražila radost i voljela na livadama razgovarati s cvijećem i pod grmljem pjevati sa pticama; Bijela nalazila radost sjedeći majci do koljena, pomažući u poslu i čitajući na glas iz kakve knjige, kad bi majka sjela da se odmori. Djevojčice su složno redile kolibu i sve bilo čisto kao rosom oprano. Ljeti je Rumena radila u kući i svako jutro, prije nego što se majka probudila, metnula pred njezin krevet kitu cvijeća, a u njoj bila sa svakog drvešceta po jedna ružica. Zimi je Bijela ložila vatru i na verige nad ognjištem vješala kotao, a kotao sijevao kao večernji oblak, tako je dobro bio očišćen. Kad bi pred noć zasipio snijeg, majka bi rekla: »Hajde, Bijela, navuci na vrata zapor!«, a onda bi sjele uz ognjište. Majka bi nataknula očale i čitala iz nekakve velike knjige, a djeca sjedila, prela i slušala. Do njih je na podu ležalo janje, a iza njih na pritki sjedio bijeli golubić i malo drijemao malo slušao, a kad bi mu dodijalo, metnuo glavu pod krilo i zaspao.

Sjedile su tako jedne večeri, kad netko pokuca na vrata. »Brzo, Rumena! Bit će da kakav putnik traži mjesto pod krovom.« Rumena skoči i povuče zapor. Ali nije bio nikakav putnik. Na vratima se ukaže crna njuška, a za njom dva mala oka. Zatim se pojavi nešto čupavo i najzad ukorači u kolibu čitav gost. Bio je to medvjed. Rumena vrisne, janje strašivo blekne, golubić usprhne, a Bijela se sakrije pod materin krevet. »Hu hu!« medvjed hukne u šape. »Grr! Da crkneš! Ovdje fino toplo. Hoću da se kod vas malo zgrijem.« »Jadni medvjede«, reče majka, »hodi, ne boj se. Ne će ti moja djeca ništa. Lezi kraj vatre, samo čuvaj krzno.« Onda će djeci: »Bijela, Rumena! Izlazite, ne će vas odnijeti, ovo je pošten gost.« Djevojčice ispuzaju ispod kreveta, primaknu se i janješce i golubić, nitko se nije bojao. Medvjed je kod vrata čekao. »Dederte, djeco, stepite s mene snijeg!« One donesu metle, i kad su ga očistile, on se pruži kraj vatre i zamumlja zadovoljno. Ubrzo su svi postali dobri prijatelji i djevojke zaokupe došljaka svojom igrom. Svezale su mu oko vrata modru vrpcu i pod grlom zauzlale leptiricu, uprle iz petnih žila da ga izvrnu na leđa, a kad se on dobrovoljno svalio, sjedale na njegove šape, škakljile ga prutom po njušci, brojile mu zube, oči mu zatvarale i vikale: »Hrči, medo!« i on bi grozovito zahrkao, a one se grohotom smijale. Ni janje se nije bojalo, već mu je iznenada na uho zableketalo, a kad je on uhom strignuo, ono je veselo odskočilo. I golub je lepršao, da vidi šta se tu radi. Uto se unoćalo i djeca morala u postelju. »Ti se nemoj stiditi«, reče majka medvjedu, »nijesi nam težak, pa možeš u ime božje prenoćiti kraj ognjišta.« On to i učini, a kad je svanulo, djeca mu otvore vrata. Otkasao je u šumu, a druge večeri došao opet, i tako svake večeri, dok nije gora opupala. »Ne ću više dolaziti do nove zime«, rekao je. »A zašto, dragi medo?« upitala ga Bijela. »Moram svoje blago čuvati od crnih patuljaka.« Bijela je bila tužna. Dok je izlazio, kuka na vratima uhvati mu krzno i zadere kožu. Njoj se učini, da je ispod kože sinulo zlato, ali nije znala da je nijesu oči prevarile.

Slapom se s neba izlijevalo proljeće. Ptice su vježbale svoje budnice, iz trave zečići dizali na pozdrav oba uha, a Bijela i Rumena po šumi lutale i kupile suho granje. Tako donekud, a onda nijesu mogle dalje. Prohod pred njima upoprijеčilo posječeno stablo, teško, granato, i ne dalo proći, a oko njega se raskolutalo nešto živo a maleno, skače i vrti se po travi. Zec li je, miš li je? Ni vjeverica nije, već živi živcati patuljak. Na glavi kapa, na kapi peruška, lice mrko, smežurano, brada duga lakat, bijela. Deblo bilo rascijepljeno, u procijep se uhvatio kraj maljutkove brade. »Što ste zinule?« cikne mali i upilji svoje vatrene oči u djevojke. »Gdje su vam ruke, da mi pomognete!« »Šta ti se dogodilo, mali?« upita Rumena. »Šta se dogodilo?« naljuti se patuljak. »Kakvo je to ludo pitanje? Htio sam raskoliti deblo i sretno zabio klin, ali prokleti klin bio klizav, iskočio i procijep mi prištinuo bradu. Nu, sad se opet smiju! Tfu, što ste ružne!« One se mučile oko njega, ali ništa. »Jeste li? Hajd brže!« »Jadnik mali! Odmah ćemo!« dosjeti se Bijela te iz torbe izvadi škare i odreže ono što se uhvatilo u procijep. »Eto, sad je dobro,« rekla je. »Jezik pregrizla!« zacekeće mali. »Odreže mi komad brade i veli: sad je dobro!« šušketao je, okrenuo se, uprtio vrećicu na leđa i nestalo ga.

Sunce zalazilo i opet izlazilo, ispadali lješnjaci, primicala se jesen. Vraćale se djevojke jedne večeri iz grada. Staza ih vodila preko čistine, a na rubu joj bilo stabala i panjeva, rupa i vodoperina. Zapijehane od žurbe one ugledaju iznenada onog istog patuljka. Čučao je u zaklonici i prebirao dragulje; jedne vadio iz škrinjice, druge gledao vatrenim pogledom, na dlanu ih ljubio i veselo ajkao: »Aj aj!« ne misleći da će itko naići u to doba. Djevojke stale i gledaju. Tinja zapad, a dragulji sijevaju i gore, oko njih lete stotine duga, tisuće iskara, oči se ne miču od nenadnog prizora. Mališan ih opazi. »Što tu stojite i buljite? Nosite se!« vrisne, a njegovo pepeljasto lice zagori od ljutine. Tuknuo je nogom u panj i digao glavu, da ih ošine svojim žarkim pogledom, kad ga uplaši mumljanje i nenadno iz šume ispadne medvjed. Mali poskoči od groze, ali nije više mogao šušnuti u svoje sklonište, jer se medvjed u skoku stvorio pred njim. Patuljak procvili: »Poštedite me, slavni gospodine medvjede, ja ću vam dati sve ovo blago, najljepše dragulje na svijetu! Jadan sam ja, kost i koža i čuperak dlaka, žvakni pa ispljuni. Evo vam ovih ovdje. Zgrabite vi samo ove dvije zločeste cure, to su vam zalogaji, pa ih pojedite i u slast vam bilo!« Medvjed nije ni slušao, već je spustio svoju tešku šapu, da se mali potrbuške ispružio, samo su mu oči buljile u ono blago, i nije se više ni makao. Djevojke su bile pobjegle, ali im medvjed dovikne: »Amo, djeco!« One mu prepoznaju glas i stanu, a kad se medvjed uspravi, odjednom spadne s njega medvjedina i ukaže se krasan momak u zlatnoj odori. Djevojkama se oči zaliju suzama od sreće što su i to vidjele, a on im reče: »Nemojte se čuditi, jer zlo je čudo prošlo, a ja sam ovo što sad vidite. Sin sam oca kralja, a nesreća me snašla od zloće ovog patuljka, koji mi je ukrao blago a mene začarao u medvjeda, da živim sa divljim zvijerima, dok me ne izbavi njegova ili moja smrt. Snašla ga pravedna kazna, i ja sam slobodan.«

Tako se sve svršilo i njima i nama na veselje. Kraljević je imao brata, pa je s njim podijelio i ono blago s ledine i još veće blago iz siromaške kolibe: jedan je uzeo za ženu Bijelu, a drugi Rumenu. Stara je majka otišla sa svojom djecom, ali nijesu ostavili ona dva drvešceta, već su ih presadili u svoj perivoj. Rasla su pod prozorima njihova dvora i na njima su svakog svibnja zvale bijele i crvene ružice.

Kirin
58.

JEŽAK JANKO

Imao neki seljak dosta novaca i dobre zemlje, ali nije u njega bilo prave sreće: nije imao djeteta. Kuća bila pusta, jer u njoj nije bilo veselja, ali ni izvan kuće nije čovjek imao zadovoljstva. Kad bi s drugim seljacima pošao u grad, oni su često udarali u šalu, rugali se, smijali se i pitali, kako to u njega gluho, te ni po kući trke ni oko kuće vriske, a kruha ima za desetero. Slušao čovjek i pomalo se jedio, a onda se okosio na ženu: »Čuj me, ženo! Ne mogu ja ovako kao nitko moj. Hoću da imam dijete, pa makar ono bilo jež!« Dođe rok i žena povije dijete, a bilo je do pasa jež a niže pasa muško djetešce. Kad ga žena ugleda, prestravi se i prokuka: »Eto ti! To je tvoj jezik, ti si nas prokleo.« Čovjek će na to: »Vidim ja, ali što je tu je, naše je. Sad valja s njim župniku, ali kakvo ćemo mu ime dati?« Žena će: »Kad je ovakav, ne možemo drugačije već Ježak Janko.« Župnik upiše ime i reče ocu: »Djetetu načinite kakav zgodan log, jer ono ne može spavati kao druga djeca.« Oni mu nađu mjesto iza peći i tu ga spuste na slamu. Ali majku nije mogao dojiti, te su ga kojekako pitali i svakojako se mučili, da ga othrane. Tako je Ježak Janko iza peći proleškario osam ljeta i ocu to već dodijalo, a pravo reći bilo ga i stid gledati kako mu se dijete neuljudno skuplja i od sebe stvara bodljikavo klupko, kad ga kakav gost želi pogladiti, te ocu dolazilo, da nimalo ne bi žalio, kad bi mu umrlo. Ali maljug nije umro, već se živ i zdrav prpošio u svom kutu i veselio se ovom svijetu, rastao i napredovao. Tu je načeo i deveto ljeto i još brojio mjesece, pa dočekao i rok sajma u gradu, a sajam će biti licem na njegov deveti rođendan. Seljak se spremao na sajam i pitao sina, šta će mu donijeti iz grada. »Oče«, govorio Ježak Janko, »donesite vi meni dobre gajde!« Otac mu učini po volji. Veselio se sinak svojim gajdama, ali mu to nije bilo dosta. »Sada treba i mog pjetlića urediti. Odvedite ga, oče, kovaču, neka mu skuje nove ostruge, pa odoh od kuće i ne vraćam se.« Otac se veselio i otišao kovaču, a kad je i to svršio, pojaše Ježak Janko pjetlića, uzme preda se nekoliko očevih svinja i magaraca te potjera u šumu. Tu podbode pjetlića te uzleti s njim na hrast podoblačak i uračvi se na trogranku. Tu je sjedio čuvajući svinje i magarce, a sjedio godinu za godinom, dok nije njegovo krdo došlo na veliko, a otac ništa nije znao. Ni gore nije dangubio, već je puhao u svoje gajde, gledao po danu više sebe ovčice na nebu i modro nebo oko njih, niže sebe zelen i vjeverice, svinje i magarce, a po noći zvjezdice gore i mrak dolje, slušao huk sove, slušao i puhao, puhao i svirao, a njegova je svirka bila veoma lijepa.

Jednom prođe tuda i kralj, a bio zabasao u šumi i nije znao kuda će. On čuje nekakvu svirku i začudi se umiljatom dudukanju sred gluhe šume te pošalje slugu, neka malo virne naokolo da vidi otkuda to dolazi. Momak trkne tamo amo i ne spazi nikog osim male životinje, a sjedila je gore na visoku drvetu i bila nalik na pijetla. Pogledao je malo bolje i vidio kako na tom stvoru sjedi jež i svira uz gajde. Onda će kralj momku, neka pita onoga što gore sjedi, kako mu je ime i zašto tu sjedi, pa ne bi li mu znao pokazati put u njegovu kraljevinu. Ježak Janko, kad čuje da ga zovu, strugne pjetlića i ovaj ga snese dolje, a onda će Janko starom kralju, da dobro zna put i da će mu pomoći, a neka mu kralj obeća i potpiše, da će mu dati ono živo, što mu prvo izađe u susret, kad se vrati kući. Kralj reče »hoću« i zapiše se Ježku Janku, da će mu to dati. Kad su to uglavili, Janko potjera pjetlića, a ovaj ga ponese naprijed i tako Ježak Janko dovede kralja na put i kralj se sretno vrne u svoju kraljevinu. Kad se dohvatio dvora, sve se malo i veliko razveseli. A kralj imao veoma lijepu kćer jedinicu. Ona ne mogla očekati već sve ostale pretekla i pala ocu oko vrata, radosna

što se vratio. Upita ga, gdje je tako dugo ostao, a on joj sve kaže: kako je izgubio put i malo pa ga ne bi kuća nikad vidjela, ali kad se prodijevao kroz nevidnu šumu, tu je bio nekakav polu čovjek polu jež i dreždio jašimice na pijetlu visoko na drvetu i svirao lijepu svirku; taj ga je proveo na put, a on mu za to pismeno ostavio, da će mu dati ono što mu kod kuće prvo izađe u susret a to je — reče kralj — ona, i to mu je vrlo žao. Ali njoj nije bilo žao i rekla mu je, da će rado s onim otići, kad po nju dođe, za ljubav svome starom ocu.

Još je podugo Ježak Janko čuvao svinje, a svinje kotile druge svinje i najzad ih je bilo toliko, da je od njih roktala sva šuma. Janko poželi izaći iz šume i stoga poruči ocu, neka selo isprazni sve staje i obore, jer će on doći sa svojim čoporom, pa neka svak u selu uzme koliko mu treba. Sneveseli se otac, što mu opet sin dolazi na oči, ali mu nije mogao ništa. A Ježak Janko sjavi svinje i potjera u selo. Skupio se narod, da zgoni i hvata. Hu, bilo je poteci, drž za nogu, tjeraj, ne puštaj, pisak i vrisak po selu i oko sela, da se nadaleko čulo. Kad se i to svršilo i još se samo čuo šum iz staja i obora, reče Ježak Janko ocu: »Odoh ja, oče, i ne ću ti više doći.« »Hajde, sinko!« reče otac. A sinak znao kuda će. Ide on k onome kralju, da išće svoje, što mu je kralj zapisao. A kralj nije mislio na šarenu lažu, već po svoj kraljevini razglasio, ako dođe čovjek koji nije baš sasvim čovjek već upola jež a ime mu Ježak Janko, neka mu iskažu počast i neka viču živio! i neka ga k njemu dovedu. Kasao pjetlić, ljudi pozdravljali te eno ga! te živio! a bilo tu i pjesmica i cvijeća, i tako Ježak Janko dojaše u grad i ravno pred kralja. A bilo ga lijepo vidjeti. U pijetla ostruge kao dva bodeža, u Janka zvjezdaste, gajde čiste, oprane, a Janko podbada i svira, svira milo, duduče slatko kao nikad prije, a pijetao viče: »S puta! S puta!« Znao Ježak Janko, tko je prvi kralju izašao u susret, a sad ugledao kraljevnu i odmah mu se svidjela. Ona se zgrozila i bacila pogled na oca. A otac sjedio u svome stocu sa diademom na glavi i smiješio se prijazno, i kraljevna pomislila, da ne može biti drugačije i da ga mora uzeti, jer je to ocu obećala. Ona ga uljudno pozdravi i zahvali mu, što je pomogao ocu, a ujutro se vjenča s njim.

Dođe i večer i mladenci odu u svoju ložnicu, gdje će prenoćiti. Kraljevna se tresla od straha. »Kako ću ja s njim spavati!« pomislila je idući uz njega, a onda okrenula veselije: »Možda na njemu nisu prave ježeve bodljike?« Pružila je ruku i osjetila oštar ubod. »Ah, jesu jesu!« Htjela je vrisnuti, ali od stida ne mogla, a Ježak Janko prionuo tješiti: neka se ne plaši, jer njoj ništa ne će biti, i da nije sve baš onako kako oči vide a prsti pipaju. Onda on kralju poruči, neka pošalje vjerne ljude i neka ti ljudi čekaju pred vratima ložnice i neka u peći nalože veliku vatru, a kad njemu dođe čas da legne u postelju, on će sa sebe svući kožu i ostaviti je pred vratima; oni ljudi neka priskoče i kožu bace u oganj, a treba da tu ostanu, dok ne vide da je koža izgorjela i da od nje ništa nije ostalo. Dođu ljudi, zvono otkuca jedanaest, Janko ode u ložnicu, nadme se, strese sa sebe ježevu kožu i otškrine vrata. »Držte, ljudi!« Zinula peć, liznuo oganj i koža planula, a kad je izgorjela, on je bio izbavljen. Garav, čađav, vruć kao iz peći izvađen kruh, ležao Ježak Janko, ali kad ga umotaše u plahtu, odnesoše i okupaše, otrše balzamom i dopratiše do ložnice, pa kad Janko o ponoći leže i kraljevna užeže svijeću, ugledala je kraj sebe bjeloputna čovjeka, i nitko ne bi vjerovao, da je to onaj gajdaš ježak s crnom njuškom, jer je to sad bio naočit lijep mladić. Noć prošla, oni brižni legli radosni ustali, a kralj im čestitao i od pustog veselja odmah predao Janku vlast nad svojom kraljevinom.

Eto tako je jež postao kralj. Zato neka nam nitko ne kaže, da nije dobro biti jež.

RASPLESANE CIPELE

Imao jedan kralj dvanaest kćeri, a bila jedna ljepša od druge. Spavale su zajedno u jednoj dvorani, a svake večeri po večeri dolazio kralj i kad bi vidio da svaka leži u svojoj postelji, nazvao bi im laku noć, a onda svojom rukom zaključao dvoranu i povukao zapor na vrata. Ali kad je izjutra otvarao vrata, svakiput bi opazio, da su im cipele razgažene, kao da su čitavu noć plesale, a nitko mu nije znao reći, što su te noći radile. Krivo to bilo kralju, i kad više nije znao šta će, razglasi na sve strane, da će onome, koji mu dokaže gdje njegove kćeri po noći plešu, jednu od njih, koju taj momak izabere, dati za ženu, a po vrhu da će taj iza njegove smrti biti kralj te države; ali tko se javi a za tri noći ne dozna ništa, glavom će platiti. Ponudi se neki kraljević da će on to iznaći, i kralj ga lijepo dočeka. Kad je pala večer, odvedu ga u sobu, a iz te sobe moglo se na jedna vrata u onu dvoranu. Tu njemu namjeste postelju, pa neka drijema ako hoće, a da lakše pripazi i da čuje šta one među sobom šuškaju, ostave otvorena vrata od njihove dvorane. Legne kraljević i lijepo se udesi da na oba uha sluša, ali tek što se malo protegao i triput zijevnuo, oči mu se svrte i odmah zaspi. Ležao je kao mrtav pjan, a kad se ujutro probudio i povirio, vidio je da su opet sve i jedna bile na plesu, jer su im cipele bile razgažene i poplati već progledali. Ni druge noći sreće nije imao, pa ni treće, a onda ga odvedu na trg i na trgu smaknu. I drugi su dolazili i kralju obećavali da će mu za tri dana reći šta mu kćeri po noći rade, ali su svi izgubili glave.

Hodao u to doba bez posla siromašan vojnik, kojega su pustili iz vojske, a čuo usput svakakvih razgovora pa se na dobru sreću uputio u onaj grad, da vidi kralja i njegove kćeri. Sretne ga nekakva stara žena, a vojnik joj se smili pa će ga upitati, otkud ide i kuda će. »Odonuda gdje sam bio, onamo gdje me nema«, odgovori joj vojnik i nadoda u šali: »Čuo sam za vesele kraljeve kćeri što izderaše mnogu obuću, a kako sam besposlen, dobro bi mi došlo da prokljucam kuda to one izlaze, pa da i ja jednom postanem kralj.« »To nije lako, a nije ni teško,« reče mu stara. »Čuvaj se vina što ti ga one daju i pričinjaj se da tvrdo spavaš.« Zatim ga bolje pogleda i momak joj se svidi. »Evo ti ovo,« reče i pruži mu nekakav plašt. »Kad se u to zakukuljiš, ničije te oči ne vidješe. Hodaj slobodno za njima, pa ćeš vidjeti gdje se zabavljaju.« Vojnik joj povjeruje i dobro se ojunači te ode u dvor, a kad kralju jave po što je došao i da glavu zalaže da će izaći na kraj s njegovom djecom, on ga potapša po plećima i naredi dvorbi da ga obuku kao kakva kraljevića.

U prvi mrak uvedu vojnika u onu predsobu. Upravo bijaše zijevnuo da će leći, kad eto k njemu iz dvorane kraljeve najstarije kćeri, uljudno gleda i nosi vrč vina, da se gost prije noći okrijepi. A on podavno spametovao pa uz podgrlac privezao omašnu spužvu i sakrio je pod kabanicom. Sada se on načini kao da se zastidio pred njom pa se skutrio, zavarao djevojci oči i onamo tobože pio a ovamo žmirio i polako sve izlio u spužvu i ni jezika ne okvasio. Onda se dobro stresao: »Uhuhu, to je jako!« te još bolje oko sebe skupio kabanicu, zijevnuo »uauah!«, pritvorio oči i samo malko zanjihao glavu, kao da ga je iznenada napopao san. Nije ni očekao, već se kao ne mogao othrvati nesnazi i svalio se na postelju, malko puhao i najzad muški otisnuo hrkati. Čuju djevojke kako struže, kao da grelji kotlić, i udare u hihot, a najstarija reče: »Taj bi zbilja mogao bolje čuvati svoju glavu.« Sada sve poustaju iz postelja, otvore rušnicu, izvuku škrinje i kutije, povade krasne oprave i sve brzo obuku, pomeću na se nakit, poredaju se pred zrcalima, da se što ljepše nagizdaju, a sve jedna drugu goni: »Jesi li? — Brzo! — Evo još samo ovaj uvojak. — Hajdemo!« jedva

čekajući da odu na ples. Sve one tako, samo najmlađoj nije bilo do veselja. »Ne će biti dobro,« govorila je, »vi se veselite, a ja bih plakala. Čini mi se, bit će nesreće.« »Ti si naša prepelica,« reče joj najstarija, »ti bi se i zeca bojala. Koliko je dobrih junaka dolazilo, i svaki da nas ulovi, pa ništa. A ovo je nekakva vojničina, pije kao jaruga i odmah se svalio, pa ni hvala ni to je od vas ljubezno ni vi ste pravi anđeo i nimalo uljudnosti, već eno hrče, nije ga lijepo ni čuti.« Kad su bile gotove, zavire u predsobu, da vide šta onaj radi. A vojnik polеđaške zauzeo postelju, uspuhao se kao proderan mijeh, da mu sve brci poigravaju, i spava li — spava, ni vrelim ga mašicama ne bi čovjek probudio.

Vide djevojke da tu nema jada te se bržebolje vrate u dvoranu, a najstarija pristupi svom krevetu i skupi kažiprst. Kuc kuc — krevet se spusti, najstarija ukorači u dubinu, a ostale za njom. Vojnik žmirkao, vrat istezao, prežao, a kad je vidio kuda se djevojke uputiše, ogrne se svojim nevidnim plaštem i nimalo se ne skanjujući omjeri najmlađoj leđa i pođe za njom. Kad su stigli dosred stuba, on idući za petama najmlađe nehote pričepi povlaku njezine oprave, a ona cikne: »Jao, netko me poteže za haljinu!« »Ne luduj,« dovikne joj najstarija, »vidiš da nikog nema. Zapela ti za čavao, a ti misliš da te neki vilenjak poteže.« Spustiše se dolje i nađoše se na čarobnoj stazi među dva reda stabala. Na stablima granate krošnje, lišće im od srebra, sja i svjetluca na svih deset strana. A vojnik nezvan i neznan išao za njima, stope mjeri a sve misli kako će kralju na dlanu dokazati gdje je bio i šta je vidio. »Čuvaj ti njih dvanaest, a čuvaj i svoju glavu,« govorio je sam sebi. »Uzmi znak da si tu bio, pa te ni dvanaest ženskih jezika ne će utjerati u laž!« Tako on sračuna i odlomi grančicu s jednog stabla. U taj tren iz stabla odjekne gromovit prasak. Najmlađa se ustrese: »Grozno! Jeste li čule?« »Jesmo, pa šta?« prekori je najstarija. »To pucaju puške. Svijet se veseli, što ćemo ubrzo osloboditi naše kraljeviće.« U drugom drvoredu lišće je sijevalo sjajem čistog zlata, a treći, najljepši, žario se od plamicanja tisuća alemkamenova. Ni ondje ni ovdje nije se vojnik skanjivao, već šapnuo: »Oprostite mi, nebesa, za glavu je!« i otkinuo po jednu grančicu, a najmlađa se tresla od straha, ali je najstarija tješila. Došle su do vode, a na vodi čekalo dvanaest koraba veslarica, u svakoj lijep kraljević, čeka svoju kraljevnu. Daleko pružili kraljevići ruke, svaki gledao i svaki uzeo po jednu na svoju korabu. Najmlađi uzeo najmlađu, ali vojnik ne čekao da ga tkogod zovne već se ubacio u njegovu korabu te neviđen i nečuven sjeo do najmlađe. »Nije mi ružno«, mislio je u sebi, ali kraljeviću bilo baš ružno. »Danas mi je teško«, govorio je, »kao da mi ruke kunjaju, teža mi koraba nego jučer i moram je goniti svom snagom, da ne zaostanem za društvom.« »A ja sva dršćem od straha«, govorila je najmlađa.

S onu stranu široke vode stajao prelijep dvor, sav se svijetlio, a odonud se čuo glas pjesme i zvek svirke, tresak talambasa i jek truba. Svi pristanu i izađu, i svaki ode u svoj dvor, da pripravi doček, a domaćin prvog dvora, najmlađi kraljević, ostane tu, uvede kraljevne, nazdravi iz zlatne čaše i povede ples sa svojom odabranicom. Tu nastane veliko veselje, a ni vojnik nije dangubio. Dosta se on u životu nadžilitao, znao drmati glavom i svakojako potcikivati, te se i sad zatreskao, vrtio se zajedno s njima, a nitko ga ne vidio. Stvorio se sad ovdje sad ondje, zavirivao svakoj u lice, a pravo reći ni jednoj nije za vrat puhnuo, vladao se vrlo uljudno, u sebi govorio: »Lijepo mi, ni caru ljepše!« i bio veseo. Tako su kraljevne plesale nekoliko vremena, zatim u drugim dvorima redom, a bilo ih dvanaest. I vojnik je išao u stopu za njima. Kad se primaklo jutro i sve im cipele bile rasplesane, opet su na korabama prešle na drugu stranu, a vojnik ovajput ujagmio mjesto do najstarije kraljeve kćeri. One izađu

na kraj i obećaju kraljevićima, da će se i slijedeće noći opet naći. Ali dok su one dokučile stube, vojnik je već bio pobrzao naprijed i utekao ispred sviju, uskočio u svoju sobu, zbacio sa sebe nevidni plašt i svalio se na krevet onako kako se sinoć digao. A kad se njih dvanaest tiho uspelo i umorno dotapalo u dvoranu, on je opet grmio tako snažno, da su se one čudile, kako mu se da onako tvrdo spavati. »Čujete li ga kako svira?« govorila je jedna. »Pijanac,« govorila najstarija. »Da ste ga vidjele, kako je u jednom dahu istrusio ono vino, vi bi se uhvatile za glavu.« »Ovoga se ne treba bojati,« rekoše ostale. Skinuše sa sebe nakit, ona prelijepa odijela spremiše na njihova mjesta, poredaše kraj vrata svoje rasplesane cipele i legoše.

Sutradan vojnik ode u grad. Usukao brke, iskašljao se, opasao mač, šetao, vratio se i nikom nije rekao ništa. Htio je još jednoć dolje vidjeti one čudnovate stvari, a bio željan tutnjave pa će se opet malo ugrijati, te i druge noći ode za djevojkama pod zemlju, pa i treće noći. Opet su kraljevne igrale sve dotle, dok im nijesu popucale cipele. On nije htio da mu zadnja noć ode uprazno, te iz jednog dvora kradom uzme skupocjen vrč i sakrije ga pod plaštem, da odnese još jedan znak. Onda skupi pamet: »Sad je dosta urnebesa, meni više ništa ne treba.«

Bila su prošla tri dana i tri noći i trebalo je ići pred kralja. Kad se primaklo doba, vojnik uzme vrč i one tri grančice pa će se javiti kralju, ali kraljeve kćeri znale da mu je došao sudnji čas i bile radoznale šta će smrsiti i kako će se braniti, da mu ne ode glava, pa su već bile tajom došle u sobu do kraljeve i tu se sklonile, da prisluškuju. Kralj poruči, neka mu ga dovedu. »Eno ondje je trg. Vidiš li ga?« reče mu kralj. »Vidim, lijep trg. Da imam i desetere oči, imale bi šta gledati.« Reče vojnik, a kralj: »Bilo ih je mnogo, sve mladi, lijepi, sve junaci, i nikog nijesam požalio, svi su na ovom trgu izgubili glavu. Svi obećali, da će mi otkriti, kud po noći idu moje kćeri, i nitko ništa. Eto zato plaču njihove majke.« »Jest žalosno, majci je teško. U mene vam nema plača, ja nemam majke,« reče vojnik, »a vi, gospodine kralju, nemojte mene strašiti, da ja vas ne prestrašim, kad vam kažem šta sam vidio.« »Da čujem!« »Vaše kćeri svaku noć plešu sa dvanaest kraljevića u nekakvim dvorima pod zemljom, a pravo reći, ljepši su od ovih vaših, ne budi vam krivo, gospodine kralju! Eto zato vam one, bilo im na zdravlje, upropastiše toliku obuću.« I sve mu ispripovijeda što je vidio u one tri noći, a onda povadi one znakove i pokaže ih kralju. Kralj odmah zovne kćeri preda se i upita, je li istina ono što mu vojnik kaže, a one videći da im nikakvo nijekanje ne može pomoći, priznaju sve. Onda kralj upita vojnika, koju želi uzeti za ženu. Vojnik mu odgovori: »Nijesam više mlad. Istina, mlađa slađa, ali starija milija. Dajte vi meni onu najstariju, živa mi bila, pa neka nam dragi bog pomogne.« Kralj mu da kćer, koju je želio, a po vrhu će i krunu dobiti, kad kralj umre. Onih dvanaest kraljevića, koji bijahu radi nekih grijeha ukleti da ne vide Sunca, nijesu se mogli osloboditi, već su morali dolje proboraviti još onoliko godina koliko su noći proplesali s kraljevim kćerima.

NA JAJIMA SJEDI PATKA,
SVRŠILA SE BAJKA GATKA.